

Tautystės pamatas

VINCAS KUDIRKA

Tautystės¹ pamatas²

Pagal Nordau supaišė V. Kudirka ir paaukojo Lietuvos doriškiems³ anūkams.

Pabudimo tautystės idėjos papartis stiebiasi vis statyn⁴ ir iškilmingiaus plazdena. Tautos, kurios ilgą metą buvo užmigusios ir išrodė lyg išdilusios iš pasaulės, skubiais žingsniais taikosi vėl užimti vietą, kurią buvo praleidusios ar per svetimą prievartą, ar per savo tinginystę, ar per kitokias tikėtas ir netikėtas apystovas⁵. Vienos jau savo vietą yra atgriebusios visą, kitos tik dalį, o trečios da bando tame dalyke laužyti pirmus ledus. Ta vilnis pabudino tautiškos idėjos užgriebus išsyk didelį svieto plotą, ta dvasia pajutimo savo tautystės apsiaubdama visą išsyk atskirią tautą, tas nerviškas karštumas darbo atgaviniame tautystės, darbo, sujungto su dideliais rūpesčiais, su pavojumi, su pareikalavimu daug energijos, parodo, kad tautystės idėjos pabudimas, tai ne liuosas⁶ išmislas⁷ keleto žmogystų, o tik neprasilenkiama pasekmė žmonijos žengimo tolyn.

Nesulaikys to pabudimo nė carų despotizmas, nė žabangos priešininkų, kuriems tautystės idėja neparanki. Gali tik trukdyti, bet nesulaikys. Ypač to nepadarys davedžiojimais⁸ visokių renegatų⁹, šiltai ir ramiai tūnančių po svetimu sparnu; jiems pabudimas tautystės klausimo neparankus: nori nuo jo atsikratyti, nes jisai gali ištraukti iš po šilto sparno; nenori jo matyti ir girdėti, nes jisai nesigailėdamas gnyba jų sąžinę.

„Kieno proto rūpestis apie savo reikalus da neužtemdino — sako Nordau — tas pripažįsta, kad pabudimas pajutimo tautystės yra prajovas¹⁰ neprasilenkiamas ir prigimtai pasirodantis paskirtoje stadijoje žmonijos išsiauklėjimo, kaip paskiriam žmoguje, taip ir visoje tautoje; jo taipgi negalima sulaikyti, kaip priplaukimo ir atplaukimo vandens jūre, arba didelių kaitrų vasaros laike. Žmonės, pranašaujantieji, būk tautos greit atsiskysiančios nuo ženklinimo savo tautystės, stovi ant to pat laipsnio išplėtojimo proto, lyg tas kūdikis, tariantis savo motinai: „Palauk, kaip tu būsi mažu kūdikiu, tai aš tave taip gi panešiosiu“.

Pripažinus tiesas tautystės ir jos pabudimo idėjas, iš eilės kyla klausimas: „Ant kokių pamatų remdamiesi, galime priskirti žmogystą prie tos ar kitos tautos?“

Paklauskime, ką į tai atsako garsus Nordau, kuris pataiko užklupti gvildenamą klausimą iš netikėtos pusės ir parodyti žiūrintiems tokius dalykus, kurių gretinantis prie gvildinimo kitokiu būdu negalima užtėmyti¹¹.

Antropologiską tautystės kriterijų arba kilimą Nordau atmeta išsyk, vadindamas jį tokiu paklydimu, kuriam net nesmagu pasipriešinti. Jis randa antropologinį skirtumą tikrai tarp veislių, o ne tarp tautų iš tos pat veislės. Kiekviena, mat, veislė, įvairumai jos anatominio sudėjimo ir skūros¹² spalvos, tai nesą produktu persimainymo pirmutinio

Tauta, Tautiškumas

Žmogus, Tauta, Atgimimas

Tauta, Įvairovė, Kultūra

¹ tautystė — tautybė. [przypis edytorski]

² Tautystės pamatas — iš 8 Nr. „Varpo“ 1892 m. [przypis edytorski]

³ doriškas — doringas, moralus. [przypis edytorski]

⁴ statyn — į viršų. [przypis edytorski]

⁵ apystova (rus.) — aplinkybė. [przypis edytorski]

⁶ liuosas — laisvas. [przypis edytorski]

⁷ išmislas (sl.) — išmonė, prasimanymas. [przypis edytorski]

⁸ davedžiojimai — įrodinėjimai. [przypis edytorski]

⁹ renegatas — žmogus, lengvai keičiantis savo įsitikinimus; atsimetėlis, išdavikas. [przypis edytorski]

¹⁰ prajovas (sl.) — keistas, nenatūralus dalykas. [przypis edytorski]

¹¹ užtėmyti — pastebėti. [przypis edytorski]

¹² skūra (brus.) — oda. [przypis edytorski]

vienokio žmonių giminės tipo, nesą prajovų prisitaikymo prie įvairių apystovų, o išaiškinti vien tik įvairumu kilimo kiekvienos veislės skyrium. Tokiu būdu tarp balto žmogaus ir murino ne daugiau giminystės, kaip tarp jaučio ir buivolo. Už tai gi tarp tautų vienos veislės, ypač baltos, taip mažai skirtumų, kad iš jų negalima sustatyti vidutiniško tipo skyrium dėl kiekvienos tautos. Kiekviena tauta turi mažus ir didelius, baltaplaukius ir juodaplaukius, mėlynakius ir juodaakius, lėtus ir smarkius — vienok tie kūniški ir dvasiški ženklai nedaleidžia priskirti turinčius juos prie kokios nors tautos taip stačiai, kaip juodumas murino¹³ skūros liepia priskirti jį prie žinomos veislės. Visi vidutiniai tipai, kuriuos bandyta sutverti dėl paskirų tautų sustatyti vien iš paviršinių ženklų, neprigimtų, o tik suteiktų per auginimą ir mokinimą. Nuo tokių ženklų labai lengva atsikratyti užaugus arba ir visai jų prasisaugoti, jeigu kūdikis tapo atiduotas į kitą šalį ir pateks po svetimos tautos įtekme¹⁴.

Nordau, parodęs keletą paveikslų pavienių žmonių ir tautų, paveikslų, patvirtinančių nuomonę, kad kilimas negali būti tautystės kriterijum, priveda vieną gana įstabų ir paveikslingą dalyką. Jeigu kas, apsigyvenęs svetimoje tautoje, vis mislija apie savo prabočių¹⁵ tėvynę ir jam rodo, kad jis turi turėti visas savo tautos ypatybes, tai toks persimaino norėdamas panėšėti į savuosius, pagal savo supratimą. Čia patėmyta, kad tame persimainyme įgauna savo tautos ypatybes, bet tik ne tas, tikrąsias, ką turi jo tauta, kurioje jis apsigyvenęs. Istorinio ir juridinio tautystės pamato Nordau taip gi nepripažįsta. Tokius tvirtinimus, kad žmones sujungia į vieną tautą bendra jų praeitė¹⁶, bendras likimas, gyvenimas po tą pat valdžia ir tiesomis, atminimas bendrai pergyventų, linksmų ir liūdnu valandų, vadina tiesiog garsiais retoriškais sakalais, bet visgi liekančiais sofizmu.

Paklauskite Galicijos rusino, ar jisai save priskiria prie lenkų, o tuom tarpu likimas rusinų daugiau už 1000 metų sujungtas su likimu lenkų visame kame, kas link valstijos tiesų ir institucijų. O jeigu ne, tai paklauskite suomio, ar jis pasakys, kad priguli prie vienos tautos su Suomijos švedu, nors su juomi taip gi per 1000 metų sutveria politiškai neperskiriamą vieną tautą. Teisybė, bendros tiesos ir institucijos, o ypač papročiai, pobūdžiai, suartina tautas, bet da to ne gana, idant iš keleto tautų padaryti vieną, o iš jos gyventojų — vieną tautystę.

Tiesą priskirti žmogų prie tos ar kitos tautos Nordau atiduoda vien liežuviui.

Tiktai liežuvius¹⁷ atskiria žmogų ir daro iš jo sąnarį paskirtos tautos; jis vienas suteikia jam tautystę. Atsiminkite tiktai liežuvio vertę dėl individo, dalyvystę¹⁸ žmogaus apsišvietime, įturyje¹⁹ samprotavimo, jausme ir originalume! Per pagalbą liežuvio individas suima pažvalgą ant pasaulės tautos, sutvėrusios ir išplėtojusios tą liežuvį, įkūnijusios į jį paslaptiniausius judėjimus savo smegenų, smulkiausias ypatybes savo pažvalgų ant svieto ir organiškai su juomi susiliejusios. Per liežuvį individas ne tiktai tampa tiesum įpėdiniu visų galvočių ir rašėjų²⁰, mokytojų ir vadų tautos, bet ir patenka įtekmėj (suggestion), kurią gamina literatūra ir istorija paskirtos tautos ant visų savo sąnarių ir padaro juos panašiais į kits kitą pagal jausmus ir veikimus. Liežuvyje išsireiškia visas žmogus. Liežuvius yra žmogaus tarpininku, perimant svarbiausius pasaulės prajovų žymius ir pirmiausių įrankių reakcijoje ant jos. Tarp milijonų žmonių tik pavienės esybės mislija pačios ir iš įspaudų tveria originalias nuovokas, milijonai gi atkartoja tą, kas pirm jų tapo kitų persvarstyta ir tik tiek, ant kiek svetimos mislys²¹ tapo jų savastimi per liežuvį; toks pat mažumas teikia ir įkūnija savo nuovokas, stengdamasis priverstinu būdu įveikti žmones ir gamtą; milijonai gi kalba ir daleidžia suimti vidurinius procesus kitoms žmogystoms per liežuvį. Štai dėl ko liežuvius yra didžiausia kabė, galinti apskritai sujungti žmones. Broliai, kalbantieji įvairiais liežuviais, kur kas labiau svetimi viens kitam, nė kaip du visai nepažįstami žmonės, pirmą kartą susitikę ir pasisveikinę prigimtu liežuviu.

Tauta, Kalba, Kultura

¹³murinas (lenk.) — juodaodis. [przypis edytorski]

¹⁴įtekmė — įtaka. [przypis edytorski]

¹⁵prabočis (brus.) — prosenelis. [przypis edytorski]

¹⁶praeitė — dab.: praeitis. [przypis edytorski]

¹⁷liežuvius — čia: kalba. [przypis edytorski]

¹⁸dalyvystė — dalyvavimas. [przypis edytorski]

¹⁹įturyje — įkarštyje. [przypis edytorski]

²⁰rašėjas — rašytojas. [przypis edytorski]

²¹mislis (sl.) — mintis. [przypis edytorski]

Dėl patvirtinimo šito Nordau parodo paveikslus iš istorijos, kad nors kovojo tarp savęs broliškos tautos, nors reikalai vienos ir kitos ėjo visai priešingais keliais, vienok sąnariai abiejų tautų prisipažįsta prigulį prie vienos tėvynės; kad, iš šalies žiūrint, ant kovos tarp dviejų tautų, visados širdis, o kartais ir pagalbos ranka, kreipiasi prie tos, kuri vartoja tą pat liežuvį, nors ji kitąsyk būtų buvusi net nuskriaudėja²².

Seniai prasunkusioje stadijoje išsiauklėjimo tautų liežuvius nė dėl pavienės žmogystos, nė dėl valstijos neturėjo tokios didelės vertės. Buvo tai gadynė²³, kada daugumas neturėjo tiesų, buvo baudžiaviškai surakintas²⁴ ir tik menka jo dalelė turėjo valdžią. Galima pasakyti, kad žmogui žemo kilimo liežuvius buvo tiesiog nereikalingas. Kam jis jam? Daugų daugiausiai, idant dejuotų savo bakūžėlėje²⁵, keiktų likimą arba karčiamoje varinėtų begėdiškus juokus. Su kitais žmonėmis išskyrus gyventojus savo kaimo, kalbančius ir be to tokiu pat liežuvium, jis niekad nesusitikdavo — toli keliauti ir pas save priiminėti svetimtaučius nepritiko. Žmonės valdė tada su pagalba knuto (botago), kurio lakoniški išsireiškimai suprantami be gramatikos ir žodyno; mokslinycios²⁶ nebuvo; tiesdarystėje²⁷ mažulėlis norėdamas atsiekti teisybę niekad negalėjo atidaryti savo dūšios prieš tiesdary²⁸ pats, o tik turėjo ieškoti pagalbos apgynėjo; valdžia nesiteikdavo dalintis mislimis su savo priklausančiais. Pavienės žmogystos nereikalavo, o net negalėjo ištrūkti iš rato apystovų, tarp kurių užgimė, ir turėti įtekmę žodžiu ant didesnių plotų. Ten, kur buvo patvaldytė²⁹ daleidžianti svarstyti savo reikalus ir spręsti apie juos — liežuvius tuojaus įgydavo didesnę vertę ir jeigu sąnariai kuopos kalbėjo įvairiais liežuviais, tai kuopa pagal tai išsiskirdavo į tautystes, baisiai tarp savęs kovojančias dėl įgijimo viršaus.

Dėl žmogaus aukštesnio kilimo liežuvius dėlei ko kito neturėjo vertės: jam parūpinęs buvo pats gimimas paskirtą valdžios dalį; jis viešpatavo ir vertė neatidarydamas burnos ir nesigretindamas prie plunksnos. Tuose retuose atsitikimuose, kur pririekėjo išreikšti savo mislį, aukštesni luomai vartojo liežuvį lotynišką arba patys jo išmokę, arba per savo raštininkus iš dvasiškojo stovio.

Tokios apystovos privertė tautystę užsilikti užpakalyje, dėl to, kad jos ypatingiausias ženklas — liežuvius — taipogi buvo užslėgtas.

Šioje vienok gadynėje žmonės visur išaugo iš tokių apystovų, jau net Turkijoje. Individas sukako pilnų metų ir gali stengtis ištrūkti iš to padėjimo³⁰, į kurį jį netikėtai įstūmė gimimas. Tiesdarystė tapo atvira; administracija jau prieinama ir turi atsakyti prieš ūkėsus³¹; mokslinycioje ir armijoje kreipiasi tiesiog prie pavienių tautos sąnarių ir kiekvienas turi atsakyti pats už save. Žodis stojosi reikalingas kiekviename dalyke; net pats karalius negali sieiti, nemokėdamas liuosai³² kalbėti visokiuose svarbiuose atsitikimuose; visos bendrinės ir valstietiškos institucijos reikalauja nuo savo sąnarių tolydinio vartojimo gyvo liežuvio. Dėl to gi liežuvius gavo didelę svarbą; individas kiekvieną aprubežiavimą³³ tiesos vartoti prigimtą liežuvį ir kiekvieną pabandymą priversti vartoti svetimą priskiria prie bjauriausios gėdos ir varo.

Branduolys tautystės klausimo lieka uždengtu dėl visų, ramiai gyvenančių ūkėsus valstijos vienokios pagal veislės sudėjimą; tiems žmonėms nereikia gėdytis savo liežuvio, nė jo išsižadėti. Aprašymai rūstybės ir nužeminimo, kurių priversti datirti³⁴ žmonės patekę į tokį padėjimą, negali jiems suteikti tikro supratimo nė vieno, nė kito, lygiai kaip iš aprašymų negalima numanyti niekad nedatirtų kūno kentėjimų. Apie tai gali kalbėti tikrai žmonės, užgimę šalyje, kur jų tautystė priguli prie mažumo ir prispausta, kur jų liežuvius nėra liežuvium valstijos ir jie priversti mokintis svetimo ir kalbėti juo, jeigu ne-

Tauta, Tautiškumas

²²nuskriaudėja — ta, kuri skriaudžia. [przypis edytorski]

²³gadynė (brus.) — laikas, metas. [przypis edytorski]

²⁴baudžiaviškai surakintas — baudžiavos surakintas. [przypis edytorski]

²⁵bakūžėlė — sena prasta pirkia. [przypis edytorski]

²⁶mokslinycia (hibr.) — mokykla. [przypis edytorski]

²⁷tiesdarystė — teisminis procesas, tribunolas. [przypis edytorski]

²⁸tiesdarys — teisėjas. [przypis edytorski]

²⁹patvaldytė — vienvaldystė, autokratija. [przypis edytorski]

³⁰padėjimas — padėtis. [przypis edytorski]

³¹ūkėsas — ūkininkas. [przypis edytorski]

³²liuosai — laisvai. [przypis edytorski]

³³aprubežiavimas — apribojimas, suvaržymas. [przypis edytorski]

³⁴datirti — dab.: patirti. [przypis edytorski]

nori paskutiniai išsižadėti viešų vietų, šiek tiek įtekmingo padėjimo, arba naudavimo iš Okėsinių tiesų kuopoje ir valstijoje ir tapti panašiais į viduramžių baudžios vergus arba į šiandieninius kriminalistus. Reikia pačiam pergyventi visus tuos neparankumus, idant suprasti padėjimą žmogaus, netekusio prigimtoje šalyje nuoamžinių³⁵ žmogaus tiesų ir priversto lenkti galvą iki žemei prieš svetimą tautystę.

Ką tai išsižadėjimas pagarbės tiesų, sulyginant su išsižadėjimu prigimto liežuvio? Ką tai pančiai ant rankų ir kojų, sulyginant su pančiais, uždėtais ant liežuvio? Norėtum pasidalinti su kitu savo viduriniu įturiu, o neturi tiesaus kelio! Jauti, kad kalbant savo liežuviu, lengvai ir dailiai žodžiai plauktų, o priverstas esi pagailėtinais vėploti svetimu! Žmogui išveržta galingiausia įtaisa dėl įtekmes ant kitų ir da pats jaučiasi sužeistu ir raišu!

Ne vienas žmogus, užsipelnęs tą vardą, nesutiks liuosai įstoti į tokias apystovas. Kas gali be pasipriešinimo išsižadėti savo esybės? Kas sutiks gyventi, netekęs svarbiausio savo atributo — galėjimo apvilkti žodžiais gyvasties vidurinius procesus — jausmą ir mislį? Permanomas tikintis indusas³⁶, puolantis po ratais Džagarnato vežimo, idant taptų sutrintu: jis neaukauj savo individualizmo, o stengiasi pasiekti aname gyvenime gražesnę jo pražydėjimą. Permanomas taip gi fakyras, iš liuosos valios atsisakantis naudojimo kokio nors kūno sąnario ir ilgus metus tęsiantis pusžmogio arba žolyžmogio gyvastį: jis semia tvirtybę iš persimanyo apie ano gyvenimo laimę už patinkančius dievams įžadus. Vienok nepermanomi perbėgėliai, atstumiantieji savo tautystę, priimantieji svetimą liežuvį ir per visą gyvastį laužantieji jį ant kitų pasityčiojimo ir ant savo pačių gėdos. Žmonės, darantieji tokią auką iš baimės, silpnumo būdo arba paikumo visgi da pagailėtini. Bet išvis bjaurios ir aitrios žmogystos, išsižadėjusios savo prigimto liežuvio, t. y. savęs pačių, ir užsitempę svetimą kailį dėlei ramaus ir smagaus gyvenimo. Tokios žmogystos kur kas žemesnės už paniekintus skapus (tikėjimo sekta) dėl to, kad tie romija save iš tikėjimiško persimainymo, o tuom tarpu renegatai dėl pinigų ir medegiškų³⁷ parankumų paverčia save į doriškus anūkus. Nėra tokio žodžio, kuris tikrai išreikštų begalinę žemybę³⁸ pažiūrų, daleidžiančių tapti tokiais renegatais.

— Ant žmonijos garbės reikia pasakyti — sušunka pagalios Nordau — kad tie bjaurūs renegatai visur sutveria tik mažumą. Daugumas gi laikosi savo prigimto liežuvio, saugoja savo tautystę su tokia atida³⁹, kaip gyvastį ir kremta neapkenčiamą kumščią⁴⁰, besistengiančią užkimšti burną. Labai gailinuosi, kad to pat, ką Nordau pasakė žmonijos garbei, negaliu pasakyti garbei Lietuvos, bentgi.... šiandien.

Tauta, Tautiškumas, Garbė

³⁵nuoamžinis — amžinasis. [przypis edytorski]

³⁶indukas (lenk.) — indas, Indijos gyventojas. [przypis edytorski]

³⁷medegiškas — medžiagiškas, čia: materialus. [przypis edytorski]

³⁸žemybė — menkystė, dvasinis nuopuolis. [przypis edytorski]

³⁹atida — atidumas. [przypis edytorski]

⁴⁰kumščia — kumštis. [przypis edytorski]

Wszystkie zasoby Wolnych Lektur możesz swobodnie wykorzystywać, publikować i rozpowszechniać pod warunkiem zachowania warunków licencji i zgodnie z **Zasadami wykorzystania Wolnych Lektur**.

Ten utwór jest w domenie publicznej.

Wszystkie materiały dodatkowe (przypisy, motywy literackie) są udostępnione na **Licencji Wolnej Sztuki 1.3**.

Fundacja Wolne Lektury zastrzega sobie prawa do wydania krytycznego zgodnie z art. Art.99(2) Ustawy o prawach autorskich i prawach pokrewnych. Wykorzystując zasoby z Wolnych Lektur, należy pamiętać o zapisach licencji oraz zasadach, które spisaliśmy w **Zasadach wykorzystania Wolnych Lektur**. Zapoznaj się z nimi, zanim udostępnisz dalej nasze książki.

E-book można pobrać ze strony: <http://wolnelektury.pl/katalog/lektura/kudirka-tautystes-pamatas>

Tekst opracowany na podstawie: Vincas Kudirka, Vinco Kudirkos raštai, tomas III, 1909.

Wydawca: Fundacja Nowoczesna Polska

Utwór powstał w ramach konkursu „Współpraca w dziedzinie dyplomacji publicznej 2013”, realizowanego za pośrednictwem MSZ RP w roku 2013. Zezwala się na dowolne wykorzystanie utworu, pod warunkiem zachowania ww. informacji, w tym informacji o stosowanej licencji, o posiadaczach praw oraz o konkursie „Współpraca w dziedzinie dyplomacji publicznej 2013”. Publikacja wyraża jedynie poglądy autora i nie może być utożsamiana z oficjalnym stanowiskiem Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP. Publikacja parengta įgyvendinamą projektą „Wolne Lektury” (<http://wolnelektury.pl>). Skaitmeninė reprodukcija padaryta Fondo „Nowoczesna Polska”/Lietuvos kultūros paveldo — virtualioje erdvėje (<http://www.epaveldas.lt>), pasitelkiant egzempliorių iš bibliotekos kolekcijos. Veikalas sukurtas konkurso, įgyvendinamo 2013 m. bendradarbiaujant su Lenkijos Respublikos Užsienio reikalų ministerija — „Bendradarbiavimas viešosios diplomatijos srityje 2013” („Współpraca w dziedzinie dyplomacji publicznej 2013”) ribose. Leidžiama laisvai naudoti veikalą, su sąlyga, jog bus išsaugota aukščiausia pateikta informacija, taip pat informacija apie taikomą licenciją, teisės turėtojus bei konkursą. Publikacija išreiškia tik autoriaus pažiūrą, todėl negali būti tapatinama su oficialiomis Lenkijos Respublikos Užsienio reikalų ministerijos pažiūromis.

Opracowanie redakcyjne i przypisy: Monika Bogdziewicz, Paulina Choromańska.

Wesprzyj Wolne Lektury!

Wolne Lektury to projekt fundacji Wolne Lektury – organizacji pożytku publicznego działającej na rzecz wolności korzystania z dóbr kultury.

Co roku do domeny publicznej przechodzi twórczość kolejnych autorów. Dzięki Twojemu wsparciu będziemy je mogli udostępnić wszystkim bezpłatnie.

Jak możesz pomóc?

Przeznacz 1,5% podatku na rozwój Wolnych Lektur: Fundacja Wolne Lektury, KRS 0000070056.

Wspieraj Wolne Lektury i pomóż nam rozwijać bibliotekę.

Przeznacz darowiznę na konto: [szczegóły na stronie Fundacji](#).